

نوع‌شناسی ریشه‌های مشاجره خطمشی در کشور (مطالعه موردی: خطمشی خودکفایی)

محمد مهدی مهدی خواه^۱، جمال خانی جزنی^۲، سید مجتبی امامی^۳، قاسم رمضان‌پور نرگسی^۴

چکیده: تدقیق و تبیین نظری فضای واقعی خطمشی‌گذاری کشور، به‌خصوص مشاجره‌های خطمشی، موضوعی است که کمتر در پژوهش‌ها بدان پرداخته می‌شود. یکی از خطمشی‌هایی که در کشور ما محل اختلاف، فراز و فرودهای متعدد و مشاجره‌های طولانی واقع شده است، خطمشی خودکفایی است. خطمشی‌ای که برون‌داده‌های متعددی (از جشن خودکفایی تا رتبه‌های برتر وارداتی) را به خود دیده است. پژوهش پیش رو با هدف تبیین ریشه‌های مشاجره خطمشی و در جهت بازفهم مدل رین و شون در یک مطالعه داخلی نگارش شده است. در این خصوص، تمام گفت‌وگوها، مطالبها و نقد و نظرهای موجود در زمینه خطمشی خودکفایی احصا شده و در نهایت به تحلیل محتوای حجم عظیمی از اسناد (۱۳۹۸ سند) پرداخته شد تا ریشه‌های مشاجره در این خطمشی را تبیین کند. این پژوهش بر اساس مدل مختار، بررسی موشکافانه‌ای روی سه دلیل رویکرد علمی، تضاد منافع و ساختار ذهنی خطمشی‌گذاران برای تبیین مشاجره خطمشی انجام می‌دهد و با مطالعه تجربه‌های جهانی و نمونه‌های داخلی در خصوص مشاجره خطمشی، به تشریح هر یک و سنجش کارآمدی این رویکردها، همراه با آسیب‌شناسی آن می‌پردازد.

واژه‌های کلیدی: خطمشی پژوهی، خطمشی خودکفایی، خودکفایی، ساختار ذهنی خطمشی‌گذاران، مشاجره خطمشی.

۱. دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، تهران، ایران
۲. دانشیار گروه راهبردها و سیاست‌های توسعه فناوری، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، تهران، ایران
۳. استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران
۴. استادیار گروه راهبردها و سیاست‌های توسعه فناوری، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۱۱

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۶/۰۲/۰۲

نویسنده مسئول مقاله: جمال خانی جزنی

E-mail: dr.jazani@yahoo.com

مقدمه

روزانه خطمشی‌گذاران از سیاسی‌شدن فرایندهای خطمشی، دعوای ملال‌آور، اتهام به باندبازی و ذی‌نفع‌بودن طرف مقابل در حمایت یا مخالفت و امثال آن، به یکدیگر شکوه کرده؛ همدیگر را متهم می‌کنند که نظریه‌های علمی را درست نخوانده و به‌خوبی فرانگرفته‌اند، تجربه دنیا را ندیده‌اند یا به روابط قدرت و ثروت متصل‌اند. طرف‌های مجادله‌گر، برای اثبات ادعای خود به وقایع تاریخی، علمی و گاهی دینی استناد می‌کنند و شواهد طرف مقابل خود را که آنها نیز دینی، تاریخی یا علمی هستند، مخدوش می‌سازند. این پدیده به قدری در جامعه خطمشی‌گذاران ما فراوان شده است که حالت طبیعی یافته و جامعه مخاطبان و مردم را دچار سردرگمی کرده است که با ندایی از سویدای وجود فریاد می‌زنند: «ما که نفهمیدیم! بالاخره چه کسی راست و چه کسی دروغ می‌گوید؟!».

اما در این میان، جای نگاه عالمانه و موشکافانه به این پدیده بسیار خالی است و این در حالی است که توجه مذاقانه و عالمانه به این اختلاف‌ها، دعوای و مشاجره‌ها در ادبیات خطمشی عمومی^۱ دنیا جایگاه ویژه‌ای دارد. در ادبیات خطمشی عمومی، نظریه‌های فراوان و پژوهش‌های بسیاری در این خصوص به نگارش درآمده است؛ برای نمونه، تایسن در مرور جامع مدل‌های خطمشی‌گذاری معتقد است حداقل در دو مدل از پنج مدل خطمشی‌گذاری^۲ تایسن یعنی «خطمشی‌گذاری به‌مثابه بازی سیاسی»^۳ و «خطمشی‌گذاری به‌مثابه گفتمان»^۴، ذات و طبیعت خطمشی‌گذاری، همین بحث‌ها، مشاجره‌ها و تقابل منافع است و الزام اجرایی خطمشی‌گذاری را به رسمیت شناختن وجود این اختلاف‌ها، دعوای و مشاجره‌ها دانسته که در فرایند خطمشی‌گذاری همین احتجاج‌ها نقش اساسی را بر عهده دارد (تایسن، ۲۰۱۳: ۳۴-۱۷). همچنین می‌توان به مطالعات متقدم لیندبلوم اشاره کرد که خطمشی‌گذاری را همین نمود چانه‌زنی و استدلال منافع حزبی و گروهی در عرصه‌های خطمشی میان گروه‌های ذی‌نفع و طرف درگیر می‌داند (لیندبلوم، ۱۹۶۵) و البته اندیشمندانی بر کیفیت چنین استدلال‌هایی بیشتر تکیه کرده‌اند که از آن میان می‌توان به هاجر (۱۹۹۵) و فیشر و فرستر (۱۹۹۳) اشاره کرد.

در مورد دیگر، وقتی از مدل ائتلاف مدافع ساباتیه سخن به میان می‌آید، به‌واقع از شمار زیاد ائتلاف‌های حامی صحبت می‌شود که برای تأثیرگذاری بر فرایند خطمشی به رقابت با یکدیگر

-
1. Public policy
  2. Model of policymaking
  3. Policy making as a political game
  4. Policy making as discourse

به انواع استدلال‌ها و احتجاج‌ها متوسل می‌شوند (ساباتیه و جنکینز اسمیت، ۱۹۹۳: ۲۲۷). در ادبیات خطامشی، یکی از بهترین تبیین‌ها در خصوص چنین مشاجره‌هایی مدل شون و رین (۱۹۹۴) است. ارزشمندی نگاه شون و رین در استنادهایی است که در منابع معتبر به آن شده است و اعتبار و اهمیت این مدل را نشان می‌دهد (برای نمونه: تاپسن، ۲۰۱۳: ۲۵؛ پالیس و براون، ۲۰۱۸: ۴۸؛ تولن، ۲۰۱۸: ۹۳؛ ولف، ۲۰۱۷: ۴۵۱).

در این میان پژوهش حاضر با بررسی ضرورت پرداختن به این مهم و با عنایت به بحث‌های متقدم و ارزشمندی که شون و رین (۱۹۹۴، ۱۹۹۶، ۱۹۷۷) در ویرایش‌های گوناگون، در خصوص ریشه مشاجره‌های خطامشی پرداخته‌اند، به واکاوی یکی از مسائل اساسی پس از انقلاب که نزدیک به چهل سال است خطامشی‌گذاران را درگیر خودساخته و آنها را به موضع‌گیری‌های متفاوت واداشته است، پرداخته می‌شود. مسئله‌ای که در اسناد بالادستی ایران بارها تکرار شده، اما در سخن، نظر و عمل خطامشی‌گذاران با انواع موضع‌گیری‌ها مواجه شده است و حتی گاهی موضوعی منسوخ و بی‌پایه نیز قلمداد شده و انواع مشاجره‌های خطامشی را به خود دیده است، بنابراین نوآوری پژوهش در طرح مدل رین و شون و به‌کارگیری آن در یک مسئله بومی و پرمشاجره است.

پیشینه پژوهش

چیستی مشاجره خطامشی

عرصه خطامشی‌گذاری، عرصه بحث، تعارض و اختلاف‌ها و مشاجره‌هاست و تمام چرخه خطامشی‌گذاری از اولویت پیدا کردن مسئله مورد مطالعه تا انتخاب هدف و ابزارها، شیوه تحلیل، اجرا و ارزشیابی، همگی محل گفت‌وگو و تبادل آرا و نظرهای موافقان و مخالفان است (کرگر، مدیگلی، کیندل و براون، ۲۰۰۷). تصمیمات خطامشی، به صورت بالقوه تعارض‌های خطامشی را با شدت‌های مختلف به دنبال دارد (وییلی و هیکیلا، ۲۰۱۷)، اما در این میان گاه «اختلاف»^۱ خطامشی به «مشاجره‌های»^۲ خطامشی تبدیل می‌شود، مشاجره‌هایی که به جای تمرکز بر داده‌ها و حقایق، بر تفسیر متفاوت داده‌ها و رویدادها می‌پردازد و تعارض‌ها را لاینحل می‌نماید (رین و شون، ۱۹۹۶: ۱۰)؛ به نحوی که خطامشی‌گذاران را در مقابل هم قرار می‌دهد، به صف‌کشی و یارگرفتن از گروه‌های مختلف جامعه وادار می‌کند و باعث می‌شود با استناد به شواهد گوناگون،

1. Disagreement
2. Controversies

سعی در انکار طرف مقابل و به کرسی نشاندن ایده‌های خود داشته باشند (کروگر و راتیو، ۲۰۱۷؛ وست، ۲۰۱۸).

چنین صف‌بندی میان حامیان یک خطمشی و مخالفان آن، محل مطالعه‌اندیشمندان خطمشی‌گذاری بوده است؛ صف‌بندی‌ای که به تشکیل ائتلاف حامیان برای دفاع از موضع خطمشی خود منجر می‌شود (جنکینز اسمیت، نورست، ویلی و ساباتی، ۲۰۱۴)، مشاجره‌هایی که بر سر موفقیت یا موفق‌نبودن خطمشی‌ها (مک‌کونل، ۲۰۱۰)، ارزش‌های اخلاقی در خطمشی‌گذاری (ولچ، ۲۰۱۴) یا بر سر قدرت (لوکز، ۲۰۰۵) شکل می‌گیرند. اما آنچه در میان این مطالعات اهمیت دارد، آن است که یکی از پیشران‌های مهم در توسعه ملل مختلف، برخورداری خطمشی‌گذاران، ذی‌نفعان و فعالان اقتصادی و صنعتی یک کشور از فضای ذهنی و برنامه عملی مشترک است. اجماع بدنه تصمیم‌گیر و مجری هر کشور در خصوص استراتژی‌ها و خطمشی‌های کلان، موجب تسهیل مسیر توسعه در آن کشور می‌شود (ساباتی و مازمانیان، ۱۹۷۹).

شواهد بسیاری را می‌توان برشمرد که فضای خطمشی‌گذاری کشور از تضادها و تقابل‌های متعددی رنج می‌برد. تقابل‌هایی که به افزایش اصطکاک در تعاملات حوزه خطمشی‌گذاری در کشور منجر شده است. مسئله این است که عموم برنامه‌های خطمشی، ممکن است ریشه در بنیان‌های نظری مختلفی داشته باشند، اما این مبانی به‌طور آشکار در اسناد ذکر نمی‌شوند و فقط دلالت‌های عملی و اجرایی آنها مرئی شده و در منظر قرار می‌گیرند.

از این رو، همان‌طور که بیان شد، این پژوهش قصد دارد با تبیین ریشه‌های مشاجره خطمشی و کاربست مدل رین و شون در خصوص مسئله‌ای بومی و شاید بحث‌برانگیزترین موضوع که «خطمشی خودکفایی» است با رهیافتی نوین، تبیین دقیق‌تری از مشاجره‌های خطمشی شکل‌گرفته، ارائه کند و راه حل مناسبی را پیش روی خطمشی‌گذاران به‌منظور پیشرفت بیشتر کشور قرار دهد.

مدل رین و شون در تحلیل مشاجره‌های خطمشی

همان‌طور که بیان شد، مدل رین و شون مدل مقبول، جا افتاده و پراستناد در نظریه‌های خطمشی است که متأسفانه در مطالعه‌های داخلی تا کنون استفاده چندانی نداشته است. رین و شون بر اساس تحقیقات و مطالعات خود روی مصداق‌های گوناگون، به تحلیل مشاجره‌های خطمشی و جست‌وجوی راه‌های عملی حل آنها پرداخته‌اند (شون و رین، ۱۹۹۴، ۱۹۹۶، ۱۹۷۷). تئوری رین و شون مشاجره خطمشی را چالش‌هایی توصیف می‌کند که خطمشی‌گذاران در محل اختلاف، یا به شواهد گوناگون استناد می‌کنند یا از یک حقیقت واحد برداشت‌های مختلف ارائه

می‌دهند (رین و شون، ۱۹۹۴). بر اساس این مدل، سه دیدگاه می‌تواند به درک بهتر مشاجره‌های خطامشی کمک کند.

۱. مشاجره منبعث از نگاه علمی

رویکرد نخست که از دیدگاه علمی به مشاجره‌های خطامشی نگاه می‌کند، مبتنی بر آن است که اگر مشاجره‌ای به‌وجود آید، علم می‌تواند تحلیل‌های عاری از ارزش را برای یافتن پاسخ درست فراهم آورد. به بیان بهتر، در محل بروز مشاجره با اتکا به گزاره‌های علمی می‌توان به درک درستی از حقیقت و پاسخ مسئله دست یافت (رین و شون، ۱۹۹۶). البته شون و رین (۱۹۹۴) استدلال می‌کنند که رویکرد علمی نمی‌تواند برای انواع مشاجره‌های سیاسی توجیهی ارائه کند؛ زیرا تصور می‌شود که علم ابزاری برای یافتن پاسخ درست به موضوعات مورد بحث است، بنابراین بعد از دخالت علم، دیگر اختلافی باقی نخواهد ماند (شون و رین، ۱۹۹۴)، اما در واقعیت امر، نگاه علمی نمی‌تواند پاسخ درخوری به پایان مشاجره‌های خطامشی دهد.

۲. مشاجره منبعث از تضاد منافع

رویکرد دیگر به تحلیل ریشه مشاجره‌های خطامشی، مشاجره‌های منبعث از تضاد منافع است. در این رویکرد که به‌نوعی برگرفته از نظریه انتخاب عقلایی است (جان، ۲۰۱۳)، خطامشی‌گذاری فرایند کشمکش بین گروه‌های ذی‌نفع دانسته می‌شود که هر یک از آنها به دنبال حفظ منافع عینی متفاوت (ترومن، ۱۹۶۲) و تنظیم راهبردهای مختلف برای دستیابی به اهداف خود هستند. (کولمن، ۱۹۸۲؛ سوزنچی کاشانی، ۲۰۱۱). اگرچه این رویکرد ممکن است در برخی شرایط جوابگو باشد، شون و رین (۱۹۹۴) استدلال می‌کنند که رویکرد یاد شده نمی‌تواند مشاجره‌هایی که چندین سال وجود داشته‌اند را تشریح کند. همچنین این رویکرد بیشتر برای مواقعی کاربرد دارد که می‌توان از طریق فرایند مذاکره و مصالحه به یک تفاهم مشترک در منافع دست یافت.

مشاجره منبعث از ساختار ذهنی

رویکرد سومی که بر اساس تئوری رین و شون مطرح می‌شود، توجه به ساختارهای ذهنی است (رین و شون، ۱۹۹۴). بر اساس این نگاه، فرایندهای خطامشی‌گذاری مجموعه‌ای از گفت‌وگوها یا گفتمان‌هایی تصور می‌شود که در آن بازیگران، حجت‌های خود را با هدف تأثیر بر برداشت‌های دیگران و درنهایت تأثیر بر مسیر و ره‌آورد کل مناظره خطامشی ردوبدل می‌کنند. آنها در تلاش برای رسیدن به معانی مشترک یا تحمیل برداشت‌های خود بر دیگران، نوعی خط داستانی منطقی یا احتجاج ساختاریافته شکل خواهند داد تا دیگران را نسبت به موافقت با برداشت‌هایشان

متقاعد یا وادار کنند (هاجر، ۱۹۹۵). رین و شون به فرایند فوق، عنوان چارچوب‌هایی^۱ را داده‌اند که ادراک بازیگران خطمشی از واقعیت را احاطه می‌کنند (شون و رین، ۱۹۹۶). رویکرد ساختار ذهنی به این مفهوم می‌پردازد که مشاجره‌ها به دلیل اختلاف نظرهای موجود میان ساختار ذهنی شخصیت‌های اصلی به وجود می‌آیند. این ساختارها به منزله زیربنای عقیده تا حد زیادی منافع شخصیت‌های اصلی را تعریف کرده و جایگاه‌های سیاسی و حتی درک آنها از مشکلات سیاسی را تعیین می‌کنند. بنابراین وجود دو ذهنیت می‌تواند به دو درک متفاوت از مشکلات سیاسی و منافع سیاسی منجر شود که آن نیز می‌تواند مشاجره‌های بادوامی را ایجاد کند. به بیان دیگر، یک مشاجره سیاسی، شرایطی است که دو گروه یا بیشتر در خصوص تعریف یک موقعیت سیاسی مشکل‌آفرین با یکدیگر مخالفت کرده و برای کنترل فرایند خطمشی‌گذاری با هم رقابت می‌کنند. این‌ها ساختارهایی هستند که توسط افرادی شکل گرفته‌اند که تصمیم می‌گیرند آنچه می‌بینند جزئی از منافع آنها باشد، بنابراین آنچه را که مانع منافع می‌بینند به عنوان یک اختلاف می‌شناسند (رین و شون، ۱۹۹۶).

این رویکردی است که فیشر آن را فرا - تجربی (یا فرا - اثبات‌گرا) نسبت به تحلیل سیاسی می‌نامد که با مشکل سیاسی مشهودی آغاز نمی‌شود (فیشر، ۲۰۰۳)، اما با بازیگران سیاست در درون یک موقعیت پیچیده (همراه با سختی اولیه درک آن پیچیدگی و عدم قطعیت‌های احتمالی) مواجه می‌شود (هاجر و لاوز، ۲۰۰۶). در این مفهوم، این ساختار شخصیت‌های اصلی است که تا حد زیادی درک خود از موقعیت، مشکلات سیاسی و چیزهای مرتبط با منافع خود را تعریف و تعیین می‌کند (رین و شون، ۱۹۹۴) و قرار است که توصیف قابل قبولی برای مشاجره‌های سیاسی ارائه دهد (سورل، ۲۰۰۰).

بررسی مطالعات تطبیقی در خصوص کارایی مدل رین و شون

در خصوص رد رویکرد علمی در پایان‌دهی به مشاجره‌های خطمشی، می‌توان به پژوهش متقدم واین (۱۹۸۲) اشاره کرد. واین با بررسی مشاجره‌های خطمشی در خصوص فناوری هسته‌ای میان طرفداران انرژی هسته‌ای و مخالفان انگلستان، چنین نتیجه‌گیری می‌کند که با قضاوت‌های صرفاً علمی و فارغ از زمینه‌های سیاسی اجتماعی گسترده، نمی‌توان به واکاوی تصمیم در خصوص دارا شدن انگلستان به انرژی هسته‌ای پرداخت (واین، ۱۹۸۲).

حتی با فرض پذیرفتن توانایی علم در پاسخگویی به مشاجره‌های خطمشی، دیدگاه بی‌طرفانه قضاوت‌های علمی و کفایت آنها در پاسخ به مشکلات سیاسی، شبیه دیدگاه خطمشی‌گذاری

فن سالارانه است که به‌طور گسترده‌ای در ادبیات جامعه‌شناسی دانش علمی از آن انتقاد شده و مقاله‌های بسیاری بر رد بی‌طرفی علمی همت گماشته‌اند (هاوند، ۱۹۸۲؛ گیلسی، او، جانسون، ۱۹۷۹؛ نلکین، ۱۹۷۹؛ جاسانوف، ۱۹۹۰؛ ورت و کارپر، ۱۹۷۴؛ جاکوبسن، ۱۹۷۲).

همچنین تحقیقات زوانبرگ و میلستون نیز نشان می‌دهد که علم را باید در ظرف و زمینه اجتماعی - فرهنگی قرارداد که این ظرف و زمینه باعث به‌وجود آمدن مجموعه‌ای از ذهنیت‌های متفاوت در مورد علم می‌شود که می‌تواند منبع اصلی مشاگرها قرار گیرد (میلستون و همکاران، ۲۰۰۴؛ میلستون و همکاران، ۲۰۰۸) که به این مهم در ادامه مقاله پرداخته می‌شود. مشکل اصلی مشاگرهای منبعث از تضاد منافع این است که در فرض محوری این رویکرد، شخصیت‌های اصلی تعریف عینی و مشابهی از مشکل سیاستی ارائه می‌دهند؛ در حالی که در موارد بسیاری این چنین نیست (ریتل و وبر، ۱۹۷۳). در این مفهوم، رجوع به حقایق ممکن است به‌جای حل کردن مسئله، آن را بزرگ‌تر کند (شووارز و تامسون، ۱۹۹۰). اما این رویکرد که ریشه مشاگرهای خطمشی را اختلاف در ذهنیت‌ها و چارچوب‌های ذهنی می‌داند، از سوی سایر محققان نیز تأیید شده است (فیشر، ۲۰۰۳؛ استون، ۲۰۰۲؛ واگنار و هاجر، ۲۰۰۳؛ ون هالست و یانو، ۲۰۱۶).

تجربه‌های جهانی نیز بر کارآمدی این رویکرد صحه می‌گذارند؛ از آن جمله تحقیقات جاسانوف در سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۱۱ است که نشان می‌دهد وی در حوزه خطمشی‌گذاری، تفاوت ادراکی خطمشی‌گذاران را دلیل ایجاد تفاوت میان کشورها و مشاگرهای خطمشی گسترده می‌داند. بنا بر تحقیقات وی، بازخوانی سه تجربه تاریخی در کشورهای آمریکا، آلمان و انگلستان در تفاوت خطمشی توسعه مهندسی ژنتیک نشان می‌دهد چگونه ذهنیت خطمشی‌گذاران مبنای متفاوتی را در شکل‌دهی خطمشی رقم زده است. در آمریکا، فناوری زیستی و مهندسی ژنتیک برخاسته از توسعه علم و دانش (با نگاه مثبت) و منبعی برای محصولات جدید شمرده می‌شود که برای انسان و محیط زیست مفید است؛ در حالی که انگلستان آن را مداخله در طبیعت و آلمان آن را دارای تبعات مهم در خصوص آزادی و شأن انسان می‌داند (جاسانوف، ۲۰۱۱).

همچنین در این خصوص می‌توان به مطالعاتی که میلستون و همکارانش (۲۰۰۴، ۲۰۰۸) انجام داده‌اند، اشاره کرد که اختلاف‌های میان آمریکا و اتحادیه اروپا بر سر تجارت محصولات تراریخته را نشئت گرفته از ذهنیت‌های متفاوت در خصوص این فناوری دانسته‌اند (میلستون و همکاران، ۲۰۰۴). همچنین در تحقیقات چهار سال بعد خود بیان کرده‌اند که اختلاف‌های قانون‌گذاری در پنج کشور آمریکا، انگلستان، آلمان، ژاپن و آرژانتین را می‌توان به این موضوع مربوط دانست (میلستون و همکاران، ۲۰۰۸).

مشاجره خطمشی بر سر خودکفایی

خودکفایی مفهومی است که در تاریخ و فرهنگ ایرانی ریشه دارد تا آنجا که حتی تاریخ‌شناسی همچون رودی متی، استاد برجسته دانشگاه دلیویر، بر ریشه‌دار بودن مفهوم خودکفایی در تاریخ و هویت فرهنگی ایران اذعان دارد (متی، ۲۰۱۴). اما زمینه شکل‌گیری خطمشی خودکفایی و پیگیری جدی آن در بعد از انقلاب اسلامی در ایران را باید در بی‌اعتمادی به محیط بین‌المللی در جهت تأمین نیازهای اساسی کشور و با دلیل کم کردن ضریب آسیب‌پذیری جست‌وجو کرد (قالیباف و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۵۲)؛ خطمشی‌ای که در حوزه‌های مختلف، برون‌دادهای متفاوتی (مثبت و منفی) داشته است.

نوع تلقی شایع میان خطمشی‌گذاران کشور، حاکی از وجود تضاد میان دو رویکرد عام جایگزینی واردات و توسعه صادرات است. طرفداران نگاه به اقتصاد ملی و خودکفایی صنعتی از خطمشی محدودیت واردات پشتیبانی می‌کنند و در طرف مقابل، معتقدان به نگاه برون‌گرا و همراهی با اقتصاد جهانی، پیگیری خطمشی‌های توسعه واردات و صادرات را خواستار می‌شوند. (قاضی نوری، ۱۳۹۱: ۵۱۴).

بازشناسی تاریخی توجه به مفهوم خودکفایی در ایران، گویای آن است که در ابتدای انقلاب و به‌ویژه دهه اول، این مفهوم وزن غالبی را در خطمشی‌گذاری‌ها و اداره‌کرد جامعه داشت؛ اما در دهه دوم با غالب‌شدن رویکردهای نئولیبرالیستی و نئوکلاسیکی به اقتصاد، آرمان خودکفایی از درجه مسلط خود نزول کرد و در دوره‌های بعدی، مفهوم هضم شدن در اقتصاد جهانی و کم‌توجهی به ظرفیت‌های بومی جایگزین عملی آن شد؛ موضوعی که مشاجره‌های خطمشی در این حوزه را رقم زد، مشاجره‌هایی که از صنعت گرفته تا کشاورزی و فناوری را شامل می‌شود. مثال‌های گوناگونی از این خطمشی در گستره‌های مختلف (از محصولات کشاورزی تا بنزین و فناوری هسته‌ای و صنعت خودروسازی و...) محل مشاجره سیاستمداران بوده است. در حوزه کشاورزی و تولید محصولات غذایی، برخی با استدلال بر اهمیت امنیت غذایی، به ضرورت خودکفایی در این حوزه تأکید می‌ورزند (اسکندری، ۱۳۹۴)، در مقابل برخی دیگر معتقدند از آنجا که کشور ما با مسئله آب مواجه است، تولید نیازهای کشاورزی عقلایی نیست (قالیباف و حسینی، ۱۳۹۳). همچنین در حوزه صنعت و از جمله در بخش خودروسازی برخی معتقد به اهمیت تولید در داخل کشور و حمایت از آن با وضع تعرفه‌های سنگین بر واردات هستند و در مقابل، دیگران این کار را سبب ایجاد رانت برای چند بنگاه انحصاری و به تبع کاهش کیفیت محصولات می‌دانند. (رضایی، ۱۳۷۶؛ احمدوند، ۱۳۸۲).

در سطح کلان‌تر نیز اختلاف نظر و مشاجره در حوزه‌های خودکفایی مشهود است، به‌گونه‌ای که برخی معتقد به خودکفایی در همه حوزه‌ها از صنعت تا کشاورزی‌اند و برخی آن را در حوزه

خاصی که مزیت نسبی کشور یا پیشران توسعه است، محدود می‌دانند. از سوی دیگر در هر حوزه نیز حد خودکفایی و این که تا چه سطحی تولید در داخل کشور ضرورت دارد، محل مشاجره خطامشی‌گذاران بوده و هست. عده‌ای از خطامشی‌گذاران سیاست خودکفایی را با توجه به عصر تجارت آزاد و برچیده‌شدن اقتصادهای بسته، سیاست ناکارآمدی می‌دانند؛ زیرا با راهبرد توسعه صادرات و انتقال فناوری همخوانی ندارد (نبیلی، ۱۳۸۴). در خطامشی خودکفایی، از آنجا که عمده اختلاف‌ها بر سر تقابل با نظام بین‌الملل و تقسیم کار جهانی است، تعارض‌های پس از تدوین طرح استراتژی توسعه صنعتی کشور به شدت بالا گرفت و با مفاد این سند کلان که بیشتر مبتنی بر نگاه اقتصاد متعارف طراحی شده بود، مخالفت‌ها و مشاجره‌های زیادی شد (قاضی نوری، ۱۳۹۱: ۵۱۷). این گونه مشاجره‌ها سبب می‌شود که در صحنه عمل نیز اختلاف خطامشی عمیقی ایجاد شود؛ برای نمونه، در سال ۱۳۷۷ ایران مقام اول واردات گندم در جهان را کسب کرد، در سال ۱۳۸۳ شاهد جشن خودکفایی بود و در سه سال بعد، یعنی در سال ۱۳۸۶ بار دیگر میزان واردات گندم به کشور به شش میلیون تن رسید. این آشتگی در خطامشی‌گذاری به همین جا ختم نشد و در سال ۱۳۹۰ به خودکفایی نزدیک شد، اما کمی پس از آن در سال ۱۳۹۱ واردات گندم به شدت افزایش یافت (عبدالملکی، ۱۳۹۳: ۱۶۱). این روند باعث شده است که در کشور گاهی جشن خودکفایی می‌گیریم، گاهی می‌گوییم اشتباه شده است، بعد از مدتی مجدد جشن خودکفایی می‌گیریم و حتی صادرکننده هم می‌شویم و بعد دوباره جزء واردکننده‌های اول دنیا در آن محصول می‌شویم (ناطق، ۱۳۹۱). این درهم‌ریختگی خطامشی و مشاجره‌هایی که پیرامون آن صورت می‌گیرد، ضرورت واکاوی و تبیین این مهم را روشن می‌سازد.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به مطالب بیان شده، در این پژوهش بر اساس عقبه تئوریک مدل رین و شون و همچنین بررسی مطالعات مختلف که تکمیل‌کننده کارآمدی آن است، به بازسنجش و کاربست این مدل در خصوص مشاجره‌های خودکفایی پرداخته‌ایم؛ بدین ترتیب که مشاجره‌های شکل گرفته بر این سیاست احصا شده و در قالب سه رویکرد یاد شده موشکافانه تحلیل می‌شوند و بر اساس مدل رین و شون به سنجش کارآمدی آنها می‌پردازیم.

در این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی بهره برده‌ایم. هدف روش تحلیل محتوای کیفی که البته برخی محققان آن را از روش‌های تحلیل روایتی می‌دانند، پژوهش و واکاوی محتوای درون‌متن است (محمدپور، ۱۳۹۲، ج ۲: ۱۰۰). به دیگر بیان، تلاش برای بررسی داده‌های کیفی و همچنین معناسازی آنها که توان تحلیل همسازی‌ها و معناهای درونی را در

حجم زیادی از داده‌های کیفی بر عهده گیرد (پاتون، ۲۰۰۲: ۴۳۵). در تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی، برخلاف رویکرد استقرایی که از دل مشاهدات مشابه محقق به دنبال قواعد عام می‌گردد، راه توسعه علم از مسیر ابطال نظریه‌های پیشین دنبال می‌شود و به دنبال آزمون نظریه‌های علمی در شرایط جدید و بسط آن در زمینه متفاوت است. محقق فرایند پژوهش را به شکلی ساخت‌یافته‌تر و با بهره‌گیری از دیدگاه‌های پیشین هدایت می‌کند و نظامی را که از مقوله‌های پیشین در نظر گرفته، از طریق واکاوی متن اشباع می‌سازد (برگ، ۲۰۰۴: ۳۰۷). در جدول ۱ ویژگی‌های اصلی دو رهیافت قیاسی و استقرایی در تحلیل محتوای کیفی نشان داده شده است.

جدول ۱. دو رهیافت اصلی در تحلیل محتوای کیفی

منبع کدها یا مقوله‌ها	آغاز تحقیق با	انواع تحلیل محتوای کیفی
استخراج کدها از داده‌ها	مشاهده	تحلیل محتوای استقرایی
استخراج کدها از نظریه	نظریه	تحلیل محتوای قیاسی

منبع: تبریزی (۱۳۹۳)

هدف تحلیل داده‌های کیفی، درک جهان طبیعی کنشگران، رویدادها و پدیده‌های اجتماعی در قالب توصیف عمیق است؛ درست همان‌طور که در محیط طبیعی رخ می‌دهد. بنابراین، استخراج و استنباط معانی، ذهنیت‌ها و میان ذهنیت‌ها، نظام معنایی مشترک و لایه‌های زیرین دریافت‌ها، مهم‌ترین وظیفه یک محقق کیفی است. از نظر پارادایمی، تحقیق کیفی اصولاً مبتنی بر تفسیرگرایی - بر ساخت‌گرایی است و البته مشخص است که مواضع پارادایمی تفسیری، همه مراحل تحقیق کیفی از بیان مسئله تا انجام تحلیل داده‌های کیفی را قوام می‌بخشد (نیومن، ۲۰۰۶). در این پژوهش، برای تأیید دقت علمی و ارزیابی فرایند دسته‌بندی پایگاه داده‌ها، تدوین مقوله‌ها، نشانه‌گذاری کردن بخش‌ها و گروه‌بندی بخش‌های هر مقوله که با تحلیل اسنادی از مفهوم قابلیت اعتماد و عناصر چندگانه آن به دست آمده، راهبردهای متعددی نظیر بازبینی و مقایسه در زمان کدگذاری، طبقه‌بندی یا تأیید نتایج با بهره‌مندی از همکاران پژوهشی (استادان راهنما و مشاور پژوهش)^۱ و تأیید ساختاری^۲ (دانایی‌فرد، الوانی و آذر، ۱۳۹۲: ۲۱۶) استفاده شده و این فرایند تا زمانی که مقوله‌ها به نتیجه رضایت‌بخشی منتهی شوند، ادامه پیدا کرده است.

1. Peer debriefing
2. Structural corroboration

جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی تحقیق، داده‌های موجود در سامانه نمایه از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون است که این سامانه در خصوص مجله‌ها، نظرها و گفت‌وگوهای چاپ‌شده در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد و بررسی تمام جامعه آماری بر اساس مراحل ذکرشده با توجه به کلیدواژه خودکفایی که ۱۳۹۸ سند بود از محسنات این پژوهش است.

مراحل این روش تحلیل که پژوهش حاضر نیز بر همین اساس پیش رفته است، عبارت‌اند از (محمدپور، ۱۳۹۲، ج ۲: ۱۰۰):

- گام اول: آماده‌سازی داده‌ها؛
- گام دوم: تعریف واحد تحلیل؛
- گام سوم: تعیین طرح کدبندی؛
- گام چهارم: آزمودن طرح کدبندی روی متن و محتوای مورد مطالعه؛
- گام پنجم: کدبندی کل متن؛
- گام ششم: ارزیابی همسازی مقوله‌ها؛
- گام هفتم: استنتاج از داده‌های کدبندی‌شده؛
- گام هشتم: گزارش روش‌ها و یافته‌ها.

بر اساس گام‌های پژوهش، پس از تحلیل تمام اسناد (۱۳۹۸ سند)، مفاهیم موجود آن استخراج و کدگذاری شدند. کدگذاری‌ای که نشان‌دهنده نام نشریه، نام نویسنده، شماره مطلب، کد استخراجی و... است؛ سپس تمام این گزاره‌ها فهرست شده و گزاره‌های اصلی و منتخب برگزیده شدند (۱۵۳۴ گزاره). در مرحله بعد، مفاهیم مشابه گروه‌بندی شدند و تحلیل‌های نهایی روی آنها انجام گرفت. در جدول ۲ اطلاعات بانک داده ایجاد شده و در جدول ۳ نمونه‌ای از فرایند پژوهش آورده شده است.

جدول ۲. اطلاعات بانک داده جمع‌آوری شده

بانک داده‌ها	تعداد
نشریه‌های بررسی‌شده	۲۰۷
اسناد بررسی‌شده	۱۳۹۸
اشخاص بررسی‌شده	۷۲۹
جایگاه	۱۱۴
گزاره‌های استخراجی	۱۵۳۴

جدول ۳. نمونه‌ای از بانک داده تولید شده در خصوص خطمشی خودکفایی

نوع سند، کد، تاریخ	عنوان سند	نویسنده	جایگاه نویسنده	گزاره استخراجی	بررسی گزاره
مقاله: همشهری کد: ۱۹۶ تاریخ: ۱۳۹۱/۴/۸	بهای سنگین فرصت‌سوزی در صنعت خودرو	محسن حاتم	معاون اسبق وزارت صنعت، معدن و تجارت	لزوم توجه به مزیت نسبی کشور، در انتخاب صنایع	علمی
گفت‌وگو: جام جم کد: ۶۴ تاریخ: ۱۳۹۲/۱۰/۷	مناظره داغ بر سر خودروی ملی	حمیدرضا تقوی‌نژاد	معاون استراتژی ایران خودرو	در صنعت خودرو تمام نگاه‌ها باید ملی باشد	ذهنیت
		علی خاکساری	استاد تمام دانشکده علوم اجتماعی	طرح خودروی ملی از ابتدا اشتباه بوده و گروهی در زمان طرح این مسئله به دنبال منافع شخصی خود بودند.	تضاد منافع
		محمدحسن شجاعی فرد	رئیس دانشکده مهندسی خودرو	وقتی موشک و انرژی هسته‌ای داریم، می‌توانیم در خودرو نیز خودکفا باشیم.	ذهنیت

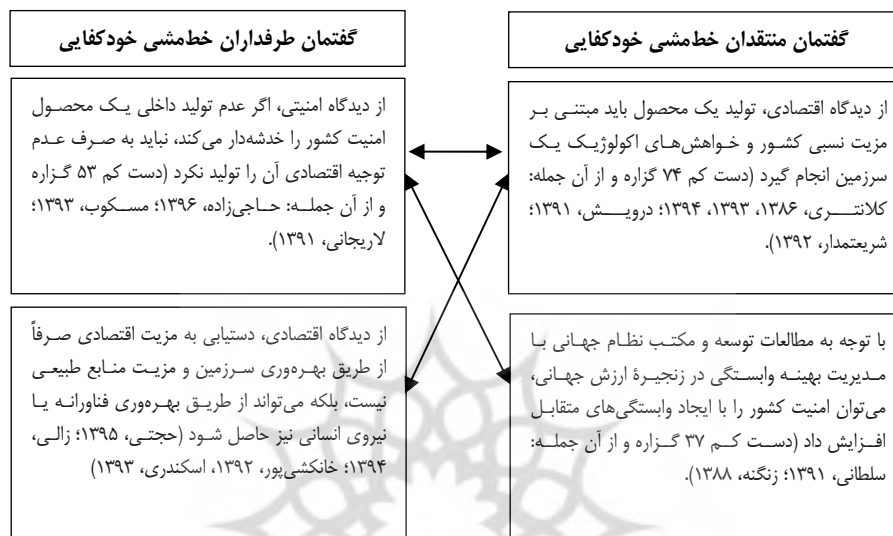
یافته‌های پژوهش

بنا بر آنچه گفته شد، دریافتیم که در عرصه‌های مختلف حکمرانی و از جمله در مسئله خودکفایی با چالش مشاجره خطمشی مواجه‌ایم و این مشاجره خطمشی سبب تشتت آرا و در نتیجه برون دادهای گوناگون و گاه متضاد در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات شده است. طبق تئوری رین و شون (۱۹۹۶) که بر اساس مطالعات موردی به تحلیل مشاجره‌های خطمشی و جست‌وجوی راه‌های عملی حل آنها پرداخته‌اند، مشاجره خطمشی را به‌طور خلاصه چالش‌هایی توصیف کرده‌اند که خطمشی‌گذاران در محل اختلاف به شواهد گوناگون استناد می‌کنند یا از یک حقیقت واحد برداشت‌های مختلف ارائه می‌دهند (رین و شون، ۱۹۹۴). بر اساس این مدل، سه دیدگاه می‌تواند به درک بهتر مشاجره‌های خطمشی کمک کند در این پژوهش نیز اطلاعات به‌دست‌آمده در خصوص مشاجره‌های خودکفایی در قالب این سه رویکرد، موشکافانه تحلیل شده‌اند و بر اساس مدل رین و شون به سنجش کارآمدی آنها پرداخته شده است.

مشاجره منبعث از نگاه علمی بر سر خودکفایی

با تحلیل محتوای انجام‌شده بر سر مشاجره‌های صورت‌گرفته در خصوص خودکفایی، به‌دقت درمی‌یابیم که بسیاری از مشاجره‌ها برخاسته از نقطه نظرهای علمی بوده و مفروضات علمی مبنای مشاجره قرار گرفته است؛ توجه به نظریه‌های اقتصادی و اصل مزیت نسبی و همچنین نظریه‌های تجارت آزاد در تقابل با خودکفایی و در مقابل، اصل حمایت از محصولات داخلی و

رجوع به تجربه‌های کشورهای گوناگون و همچنین توجه به نظریه‌های امنیت در علوم سیاسی در کنار اقتصاد، گویای این تقابل است. شکل ۱ نمونه‌هایی از مشاجره‌های خطمشی خودکفایی در عرصه‌های گوناگون کشور بر اساس مفروضات علمی را نشان می‌دهد^۱:

شکل ۱. نمونه‌ای از مشاجره‌های منبعث از نگاه علمی در خصوص خطمشی خودکفایی کشور

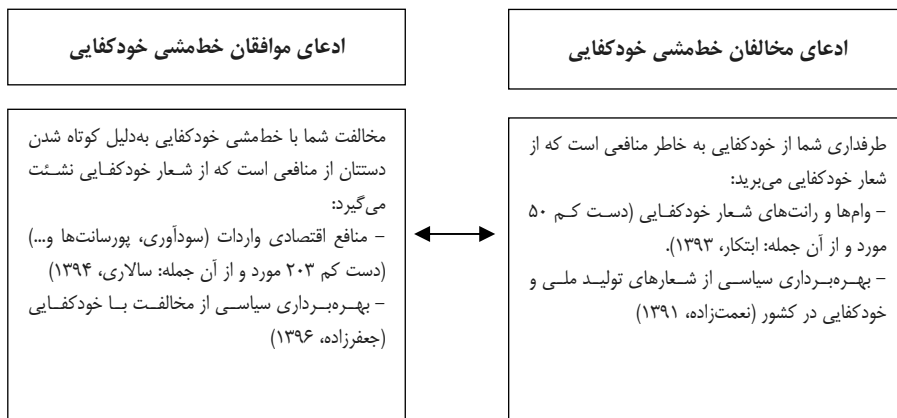
همچنان که در مشاجره‌های علمی فوق مشخص است، دیدگاه علمی و مجادله‌های علمی نمی‌تواند به این مشاجره خطمشی پاسخ مناسبی نشان دهد. طرف‌های مشاجره هرچند بر مستندات و دلایل علمی و عقلی مختلف استناد می‌کنند، کمتر از دلایل و مستندات طرف مقابل قانع می‌شوند. شاید گفته شود که این مشاجره‌ها تنها توسط مدیران و سیاستمداران و در عرصه روزنامه‌ها و مجله‌ها رخ می‌دهد؛ در حالی که در نشریه‌های علمی هم همین مشاجره‌ها ادامه دارد و به صورت مشخص برخی مقاله‌ها خواسته‌اند با نگاه دقیق علمی به همین سؤال پاسخ دهند، برای مثال جولایی و جیران (۱۳۸۷) در مقاله خود با عنوان «مزیت نسبی یا خودکفایی؟» تلاش کردند راهبرد تولید گندم را در این خصوص با نگاه علمی و با روش ماتریس تحلیل سیاستی و کار پژوهشی مشخص کنند و با چنین نتیجه‌گیری‌ای مقاله را خاتمه داده‌اند که «نتایج ضریب

۱. خواننده محترم توجه دارد که مشاجره‌های صورت‌گرفته بر سر خطمشی خودکفایی بسیار شدیدتر بوده است (اتهام‌زنی در خصوص بی‌توجهی به نظریه‌های علمی یا خیانت به کشور) که به دلیل رعایت شأن علمی پژوهش، از شدت آن کاسته شده است.

خودکفایی نیز نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر حمایت از محصول گندم موجب افزایش ضریب خودکفایی و رسیدن به مرز خودکفایی این محصول شده است. بنابراین در خصوص تولید گندم سیاست خودکفایی و مزیت نسبی در تقابل با یکدیگر نیستند و توسعه تولید گندم در صورت امکان تا مرز خودکفایی و همچنین صادرات محصول پیشنهاد می‌شود» (جولان و جیران، ۱۳۸۷). اما بازهم مشاجره‌ها ادامه داشته است، از آن جمله مسئله خودکفایی و کمبود منابع آب است که صاحب‌نظران دانشگاهی بر مستندات متفاوت علمی در این خصوص استناد کرده و آرای متضادی در این زمینه دارند. برای مثال قالیباف و حسینی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین مخاطرات ناشی از سیاست ناکارآمد خودکفایی بر منابع آبی ایران» چنین نتیجه می‌گیرند که «خطمشی خودکفایی در ایران عمدتاً با نگاه سیاسی پیگیری شده و کمتر با تحلیل‌های علمی به پتانسیل‌های منابع طبیعی توجه شده است. بنابراین افزایش میزان تولید به ارتقای امنیت غذایی و در نتیجه توسعه پایدار منجر نشده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد خطمشی‌های ناکارآمد خودکفایی در تولید محصولات راهبردی کشاورزی، نه تنها به اهداف خود نرسیده، بلکه در صورت تأکید بر ادامه آنها، مخاطرات جدیدی همچون تخریب منابع طبیعی را به همراه خواهد داشت. از آثار شایان توجه این خطمشی، وضعیت نه‌چندان مطلوب بیشتر دشت‌ها و آبخوان‌های کشور است. از این رو با توجه به توان محیطی کشور ضرورت دارد خطمشی خودکفایی با سیاست تأمین پایدار مواد غذایی که متکی بر راهبرد تلفیقی استفاده بهینه از منابع داخلی و تأمین پایدار مواد غذایی از منابع فرامرزی است، جایگزین شود» (قالیباف و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۴۹). اما نتیجه‌گیری مقاله یاد شده که با روش علمی به سراغ این موضوع رفته است را مقایسه کنید با گزارش مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی که بیان کرده است، نباید به بهانه بحران آب به امنیت غذایی حمله شود و استقلال کشور بدون خودکفایی ممکن نیست (گزارش راهبردی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۹۴).

مشاجره منبعث از تضاد منافع بر سر خودکفایی

همان‌طور که بیان شد بر اساس مدل رین و شون، بسیاری از مشاجره‌ها از کشمکش‌های گروه‌های ذی‌نفع ریشه گرفته است که با تحلیل محتوای انجام شده روی داده‌های به‌دست آمده درمی‌یابیم این رویکرد در خطمشی خودکفایی ایران به‌عنوان فرایند مشاجره حل‌نشده و طولانی‌مدت، میان گروه‌هایی با منافع متضاد، کاربرد چندانی برای تشریح و حل مسئله نخواهد داشت و تنها فرایند مشاجره را پیچیده‌تر و تلخ‌تر می‌کند و فضای جامعه پیرامونی خود را ملتهب‌تر می‌سازد. شکل ۲ نمونه‌ای از مشاجره‌های منبعث از تضاد منافع را نشان می‌دهد.

شکل ۲. نمونه‌ای از مشاجره‌های منبعث از تضاد منافع در خصوص خطمشی خودکفایی کشور

به‌طور کلی، نوع ادعاها بر اساس بهره‌مندی منافع است، اما در موارد خاص نیز می‌توان مشاجره‌های صورت‌گرفته بر سر خطمشی خودکفایی را کاملاً احصا کرد. برای نمونه، در مورد اجازه حفر چاه در راستای خودکفایی محصولات کشاورزی، طرف‌های درگیر مشاجره یکدیگر را به دکان‌داری و دزدی متهم می‌کردند، احمدی‌نژاد وزارت نیرو را به دکان‌داری اجازه حفر چاه متهم می‌کند (احمدی‌نژاد، ۱۳۹۴) و کلانتری به احمدی‌نژاد برای بهره‌برداری سیاسی از اجازه حفر چاه اتهام می‌زند (کلانتری، ۱۳۹۶). همچنین مجلس هشتم به دلیل منافع خود نیز با تصویب قانونی در این خصوص، چاه‌های غیرمجاز حفرشده را مشروع می‌سازد (اسدی، ۱۳۹۳؛ بیطرف، ۱۳۹۴). البته مجلس تصویب قانون «تعیین تکلیف چاه‌های فاقد پروانه» را کمک به کشاورزان و در راستای خطمشی خودکفایی کشاورزی می‌داند (اسدی، ۱۳۹۳) و این مشاجره‌های خطمشی همچنان ادامه دارد.

نمونه دیگری از مشاجره‌های خطمشی دامنه‌داری که مدت‌ها در کشور ادامه داشت و هم‌اکنون نیز کمابیش ادامه دارد، خطمشی خودکفایی کشور در زمینه تولید بنزین است که طرف‌های مشاجره یکدیگر را به بهره‌برداری منافع متهم می‌کنند (بخشی از مشاجره‌های مربوط به خطمشی خودکفایی بنزین که ریشه علمی داشت در قسمت پیشین بررسی شد)؛ از همان ابتدای اعلام خطمشی خودکفایی در بنزین، انواع مشاجره‌ها میان مجلس، سازمان محیط زیست، وزرای نفت فعلی و سابق و بقیه سیاستمداران کشور ادامه پیدا می‌کند و ریشه شکل‌دهنده این مشاجره را سود و منفعت یکدیگر می‌دانند؛ در یک سو بسیاری از نهادها و کارشناسان به آلوده بودن بنزین پتروشیمی اذعان داشتند؛ اما سود سرشار و منافع بسیار آن برای پتروشیمی‌ها مانع از

توقف طرح می‌شد (ابتکار، ۱۳۹۳) یا نماینده مجلس به دلیل منافع شخصی مانع از توقف تولید بنزین پتروشیمی می‌شود (متصدی، ۱۳۹۳). در طرف مقابل، شایعه آلودگی هوا در اثر بنزین تولیدی در داخل، حربه تحریم‌کنندگان در برابر رسیدن کشور به خودکفایی بنزین تلقی شد (میرکاظمی، ۱۳۹۳) و منافع فراوان واردکنندگان بنزین، عاملی برای توقف خودکفایی این محصول راهبردی دانسته شد (سالاری، ۱۳۹۵) و بنزین وارداتی عامل آلودگی هوا اعلام شد (زمانیان، ۱۳۹۳).

نمونه‌های اشاره شده از بانک تحلیل داده‌ها، نشان می‌دهد مشاجره‌هایی که منبعت از تضاد منافع بر سر خودکفایی، چه در حوزه کشاورزی، چه در بنزین و چه در عرصه‌های دیگر (برنان و دیگران، ۲۰۰۶) باشد و طرف‌های مشاجره یکدیگر را به سود بردن (کاسبی) از خودکفایی^۱ یا واردات متهم کنند، پایان نمی‌پذیرد.

مشاجره منبعت از ساختار ذهنی بر سر خودکفایی

با توجه تحلیل‌های انجام شده در خصوص ریشه مشاجره‌های خطمشی، درمی‌یابیم که دلیل مشاجره‌های خطمشی کشور در مباحث علمی یا بهره‌مندی منافع نیست، بلکه ریشه آن را باید در ساختارهای ذهنی سیاستمداران جست‌وجو کرد. واقعیت این است که موضع‌گیری‌های مختلف و شکل‌گیری مشاجره‌های خطمشی را باید در تفاوت ساختارهای ذهنی مسئولان و همچنین تفاوت ذهنیت آنها در خصوص خودکفایی جست‌وجو کرد؛ تفکری که برخی سیاستمداران در خصوص نگاه مثبت به محاصره اقتصادی و نظامی دارند و آن را در جهت سازندگی، خودکفایی و ایستادگی کشور می‌دانند، به حتم در موضع‌گیری متفاوتی نسبت به ذهنیتی که خطمشی خودکفایی را برخاسته از دنیای کمونیستی می‌داند، قرار می‌دهد و به همین نسبت مشاجره‌های خطمشی خودکفایی شکل گرفته و شعله‌ور می‌شود. در جدول ۴ نمونه‌هایی از مشاجره‌های منبعت از ذهنیت موافقان و مخالفان خودکفایی بیان شده است. همچنان که از مباحث اشاره شده پیداست، مشکل اصلی در مشاجره‌های خطمشی، ریشه‌های ذهنیتی در خصوص خودکفایی است و این ساختار ذهنی است که برای ادعای خود به دنبال دلیل علمی می‌گردد یا طرف مقابل را به بهره‌مندی منافع از طرفداری موضع خود متهم می‌کند و این مهم گاهی از خود سیاستمداران نیز شنیده می‌شود (پالوج، ۱۳۹۶؛ باهنر، ۱۳۹۱). باید توجه کرد که خودکفایی شعار ایدئولوژیکی است. جایگزینی واردات بسیار متفاوت از استراتژی خودکفایی است، این دو به هم شبیه‌اند، اما

۱. برقراری ارتباط میان خطمشی خودکفایی به تحریم‌ها و کاسبی از طریق آن، جزء مشاجره‌های طولانی و بی‌پایان سال‌های اخیر کشور بوده است.

استراتژی جایگزینی واردات نوعی رویکرد اقتصادی محسوب می‌شود؛ در حالی که استراتژی خودکفایی، موضوعی ایدئولوژیک و سیاسی است. این شعار که ما نمی‌خواهیم به بیگانه وابسته باشیم، بار سیاسی دارد. با این حال طرح مفهوم استقلال، به دو سرفصل خودکفایی و قطع وابستگی به نفت ترجمه شده است، در واقع آنچه در ذهن تصمیم‌گیرندگان و سیاستمداران ایجاد شده، حول دو محور عدالت اجتماعی و استقلال شکل گرفته است. استقلال به معنای خودکفایی و عدالت اجتماعی با مسلط کردن دولت در تخصیص منابع حاکم شده (نیلی، ۱۳۹۲) و همین ساختارهای ذهنی، مشاجره‌های خطمشی را ایجاد کرده است.

جدول ۴. نمونه‌ای از مشاجره‌های منبعث از ساختار ذهنی در خصوص خطمشی خودکفایی کشور

مخالفان خودکفایی	موافقان خودکفایی
خودکفایی برخاسته از نگاه‌های کمونیستی و جنگ سرد است (دست کم ۶۰ گزاره و از آن جمله: حیدری، ۱۳۹۳).	منطق خودکفایی منطق عزت، حفظ استقلال کشور و برخاسته از گفتمان مقاومت است (نجفی، ۱۳۹۳: ۲۳).
آیا واردات صفر یعنی استقلال اقتصادی؟ خب این یک نگاه است و خودکفایی کامل را باعث می‌شود، خودکفایی کامل، ایران را کره شمالی می‌سازد (نیلی، ۱۳۹۲).	محاصره نظامی و اقتصادی موجب خودکفایی و شکوفایی ملی کشور می‌شود (دست کم ۴۰ گزاره و از آن جمله: چمران، ۱۳۹۱).
استقلال، خودکفایی و بستن درهای کشور سالیان درازی است که منسوخ شده است (دست کم ۵۰ گزاره و از آن جمله: بوستانی‌فر، ۱۳۸۷).	استقلال و خودکفایی به معنای بستن درهای اقتصاد و قطع تعامل با دنیا نیست (دست کم ۸۰ گزاره، از جمله: رضایی، ۱۳۹۶؛ باهنر، ۱۳۹۱).
خودکفایی بهانه‌ای برای حمایت‌های بی‌ضابطه و مخرب از برخی صنایع کشور شده است. (فولادگر، ۱۳۹۱).	خطمشی خودکفایی در جهت حمایت از صنایع داخلی است (دست کم ۷۵ گزاره و از آن جمله: شیخی، ۱۳۹۱).
خودکفایی موجب انزوای هرچه بیشتر کشور در جامعه جهانی می‌شود (سبحانی، ۱۳۹۳).	خودکفایی را باید در جهت تعامل قدرتمندانه با دنیا تفسیر و تبیین کنیم (پیغامی، ۱۳۹۳).

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به بررسی انواع ریشه‌های مشاجره‌های خطمشی و میزان کارآمدی هریک، درمی‌یابیم که ریشه اصلی مشاجره‌های خطمشی و اتخاذ مواضع مختلف در خطمشی‌گذاری مبتنی بر ذهنیت‌هایی است که نگاه‌های مختلفی به مسئله و به‌طور کلی جهان ارائه می‌دهند. اگر گروه‌های مختلف و خطمشی‌گذاران، متخصصانی که در زمینه‌های مختلف کار می‌کنند و افراد در بسترهای مختلف، ذهنیت‌های متفاوتی داشته باشند و آنها را به این سمت سوق دهد که عناصر

و واقعیت‌ها را به صورت متفاوت ببینند و تفاسیر متنوعی از آنها ارائه کنند و در نهایت سلسله اقدامات متفاوتی دربارهٔ اینکه چه کاری، توسط چه کسانی و چگونه، انجام شود، جدال و ستیز در یک سیستم طبیعی خواهد بود (رین و شون، ۱۹۹۶). از این رو، اگر بپذیریم که «تحقق» یک خطمشی در جهان واقعی، منوط به «اجماع نسبی» خطمشی‌گذاران در آن موضوع است، باید ابتدا فضای خطمشی‌گذاران در حوزهٔ مد نظر را به سمت یک اجماع نسبی سوق دهیم. خود این فرایند، مستلزم شناخت دیدگاه‌های اصلی در حوزهٔ مد نظر است. پس نخستین گام، شناخت این دیدگاه‌ها و افتراق و اشتراک آنهاست. تنها پس از این شناخت است که می‌توان فرایند خطمشی‌گذاری را اصلاح و تسهیل کرد و امیدوار بود که پس از رسیدن به اجماع نسبی، بیشترین حد از خطمشی در عالم واقع تحقق پیدا کند. در غیر این صورت باید منتظر منازعات سیاسی و قانونی در عرصهٔ تدوین خطمشی و قانون و موازی‌کاری، آشفتگی و حتی عملکردهای متضاد در عرصهٔ اجرا بمانیم. این همان چیزی است که بسیاری از حوزه‌های خطمشی کشور ما را با چالش و اغتشاش مواجه کرده است. تجربهٔ خطمشی‌گذاری توسعه و پیشرفت در ایران، گویای ذهنیت‌های متفاوت و گاه متضاد تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان کشور است. وجود این بردارهای ذهنی غیرهم‌جهت و تداوم آنها، نیل به اجماع در بدنهٔ کارشناسی و اتخاذ تصمیم‌های کلان در کشور را بسیار دشوار کرده است. تحقق خطمشی‌گذاری موفق و پایدار برنامه‌های توسعهٔ ملی به متغیرهای گوناگون بستگی دارد. البته یکی از مهم‌ترین آنها، ضرورت اجماع و فهم مشترک خطمشی‌گذاران کشور و شناخت و مواجههٔ صحیح با مشاجره‌های خطمشی است. ایران، به‌عنوان کشوری در حال توسعه، از فقدان عینی اجماع نظر و وفاق میان خطمشی‌گذاران و در نتیجه، مشاجره‌های طولانی و گاه کم‌بازده خطمشی رنج می‌برد. در این موقعیت، تعارض میان نخبگان حل‌ناشدنی باقی‌مانده و در نتیجه برنامه‌های توسعهٔ ملی و خطمشی‌های کلان دچار اختلال شده و به شکست منجر می‌شود (ترابی، ۱۳۹۱). بنابراین، به‌منظور خطمشی‌گذاری، باید به شناخت و دسته‌بندی الگوهای ذهنی صاحب‌نظران و خطمشی‌گذاران همت گمارد تا بتوان بر آن اساس خطمشی‌های مناسب را تدوین کرد. اهمیت این الگوهای ذهنی کم‌کم برای خطمشی‌گذاران مسجل می‌شود، چراکه گزارش‌های مختلفی (میلستون و دیگران، ۲۰۰۴؛ میلستون و دیگران، ۲۰۰۸) بر اهمیت آشکارسازی آن ذهنیت‌ها و جلوگیری از جدل‌های بیشتر میان خطمشی‌گذاران تأکید دارند. ریپرگر نیز بر این مهم تأکید می‌کند که این ذهنیت‌های بنیادین است که در مدل ساباتیو، تشکیل، ساختار و ثبات ائتلاف‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ به همین شکل، آنها به‌مثابهٔ فیلتر اصلی عمل می‌کنند که از طریق آن افراد در فرایند خطمشی‌گذاری با جهان اطرافشان تعامل دارند (ریپرگر، ۲۰۱۴).

با توجه به آنچه بیان شد، پیشنهاد می‌شود که با گونه‌شناسی ذهنیت خطامشی‌گذاران در خصوص سیاست خودکفایی، راه بر جدال‌ها و اعمال سلیقه‌های مختلف از این سیاست راهبردی بسته شود؛ خطامشی‌ای که اسناد بالادستی و خطامشی‌گذاران بر آن تأکید می‌کنند، اما در صحنه عمل با مشاجره خطامشی جدی مواجه می‌شود. بنابراین کار تحقیقی صورت گرفته، پیشنهاد عملی واضحی در خصوص ریشه اصلی مشاجره‌های خطامشی دارد و آن تبیین ذهنیت خطامشی‌گذاران در این عرصه است. این مهم با توجه به ابزارهای تحلیلی دقیق، امری در دسترس و زمینه‌ساز پژوهش‌های آینده است. تایسن (۲۰۱۳) در فصل هشتم کتاب *تحلیل خطامشی‌های عمومی خود* بیان می‌کند که در شناخت ذهنیت کنشگران فعال، برای تبیین مشکل باید از روش‌های تحلیل گفتمانی بهره برد. وی سه روش تحلیل گفتمانی را برای این منظور پیشنهاد می‌دهد: تجزیه و تحلیل استدلالی، تجزیه و تحلیل روایت و روش‌شناسی کیو (تایسن، ۲۰۱۳). در این خصوص می‌توان به پژوهش‌هایی که با همین روش برای دستیابی به تبیین ذهنیت پرداخته‌اند، رجوع کرد (فیلیپس، ۲۰۱۲؛ تانن، ۲۰۱۲؛ دورتی، ۲۰۱۱؛ کاپن، ۲۰۱۰؛ پرنو، ۲۰۱۳).

از جمله مهم‌ترین الزامات هر خطامشی در راستای اجرای موفق آن دستیابی به فهم مشترک از بندهای آن و همچنین هم‌راستا بودن خطامشی‌های کلی نظام در نگاه کلان است. این هم‌افقی فکری، علاوه بر تسهیل در عملکرد سلسله‌مراتب کشور، زمینه‌ساز وحدت رویه کشوری نیز خواهد بود. بی‌شک، ایجاد هم‌راستایی زبانی و هم‌جهتی فکری، در یک بستر مفاهمه و گفت‌وگو حاصل شده و تنها ابلاغی و دستوری عمل کردن در این زمینه، هیچ نتیجه مثبتی در بر نخواهد داشت.

همچنین در چارچوب موضوع پژوهش، به سایر محققان پیشنهاد می‌شود برای بررسی سایر مشاجره‌های خطامشی، رویکرد حاکم در این تحقیق را به کار برده و تبیین دقیق‌تری از مشاجره‌های خطامشی شکل گرفته ارائه دهند. مدل بررسی شده در این پژوهش قادر است مشاجره‌های خطامشی در خصوص موضوع انرژی هسته‌ای و همچنین برجام را به خوبی تبیین و تشریح کند.

با توجه به توضیحات بیان شده، درمی‌یابیم که خطامشی خودکفایی هرچند جایگاه والایی در زمینه استقلال کشور دارد و در اسناد بالادستی کشور نیز آمده است، همچون تجربه‌های متعدد جهانی، به واکاوی ذهنیت خطامشی‌گذاران در این مسئله نیاز دارد. به بیان بهتر، تجربه سایر کشورها در خصوص پذیرش یا رد خطامشی‌های مهمی همچون فناوری هسته‌ای، مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته و همچنین توجه به حوزه بهداشت و درمان، نشان می‌دهد ریشه‌های اختلاف خطامشی و اعمال سلیقه‌های گوناگون را باید در تفاوت نگرش مسئولان که

امری بسیار طبیعی است، جست‌وجو کرد؛ پذیرش این گفته می‌تواند مشکلات نشئت گرفته از نگاه‌های علم‌زده یا سیاست (منفعت) زده که طرف مقابل را غیرعلمی یا آغشته به توطئه می‌پندارد، به بستری برای تبادل نظرها، دغدغه‌ها و تسهیم ایده‌ها تبدیل کند و زمینه مفاهمه و گفت‌وگو را برای تعالی جمهوری اسلامی ایران در تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ محقق سازد.

منابع

- ابتکار، م. (۱۳۹۳). بنزین آلوده، گردش مالی خوبی برای پتروشیمی‌ها داشت، *آرمان*، ۳ تیر.
- احمدوند، م. (۱۳۸۲). بررسی برخی مشکلات ساختاری صنعت خودروسازی و مقایسه تطبیقی آن با صنعت خودروسازی جهان. *مجله بررسی‌های بازرگانی*، ۲: ۳۱-۲۰.
- احمدی‌نژاد، م. (۱۳۹۴). وضعیت فعلی حلقه‌های آبی غیرمجاز و تبعات آن بر منابع آبی. *آفتاب یزد*، ۱۱ خرداد.
- اسدی، م. (۱۳۹۳). پایان آب سفره‌های زیرزمینی کشور با تصویب دو قانون در مجالس هفتم و هشتم. *جهان اقتصاد*، ۲۷ مهر.
- اسکندری، م. ر. (۱۳۹۳). طرح نکاشت را خیانت به کشور می‌دانم. *خبرگزاری دانشجو*، ۱۰ اسفند.
- اسکندری، م. ر. (۱۳۹۴). بحران مدیریت آب داریم نه بحران آب. *خبرگزاری فارس*، ۲۰ اردیبهشت.
- باهنر، م. ر. (۱۳۹۱). خودکفایی به‌منزله بستن مرزهای کشور به روی واردات نیست. *خانه ملت*، ۲۰ اردیبهشت.
- بوستانی‌فر، ح. (۱۳۸۷). خودکفایی واژه‌ای منسوخ. *دنیای اقتصاد*، ۱۹ خرداد.
- بیطرف، ح. (۱۳۹۴). ردپای مجوزهای تکلیفی برای چاه‌های غیرمجاز. *تجارت فردا*، ۲۴ مرداد.
- پالوج، م. (۱۳۹۶). حجتی در محاصره مخالفان خودکفایی برنج. *فرهین‌نگار*، ۱۴ آذر.
- پیغامی، ع. (۱۳۹۳). *درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی*. تهران: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
- تبریزی، م. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای کیفی از منظر رویکردهای قیاسی و استقرایی. *مجله علوم اجتماعی*، ۲۱، ۱۳۸-۱۰۵.
- ترابی، ی. (۱۳۹۱). *اجماع نخبگان سیاسی و توسعه جمهوری اسلامی ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما: کاووس سید امامی. تهران: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

- جعفرزاده، م. (۱۳۹۶). شک نکنید، خودکفایی سیاسی است. قدس، ۶ آبان.
- جولایی، ر.؛ جیران، ع. (۱۳۸۷). مزیت نسبی یا خودکفایی؟ مطالعه‌ای راهبردی در تعیین راهبرد تولید گندم در کشور. *مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۶۲، ۱۶۵-۱۴۷.
- چمران، م. (۱۳۹۱). خودکفایی و شکوفایی ملی در اندیشه شهید چمران. *همشهری*، ۳۰ خرداد.
- حاتم، م. (۱۳۹۱). بهای سنگین فرصت‌سوزی در صنعت خودرو. *همشهری*، ۲۸ تیر.
- حاجی‌زاده، ا. ع. (۱۳۹۶). «در حوزه تأمین تجهیزات پدافندی خودکفا هستیم. /یلنا، ۳ تیر.
- حجتی، م. (۱۳۹۵). سهم بخش کشاورزی در فضای کسب‌وکار کشور به ۳۴ درصد رسید. *تعادل*، ۱۴ دی.
- حیدری، غ.ر. (۱۳۹۳). تفکر صفر و یکی مانع توسعه اقتصاد ایران است. *شهروند*، ۱۸ تیر.
- خانکشی‌پور، غ.ر. (۱۳۸۷). خودکفایی برنج به تعویق افتاد. *دنیای اقتصاد*، ۲۹ فروردین.
- دانایی‌فرد، ح.؛ الوانی، س.م.؛ آذر، ع. (۱۳۹۲). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع*. (چاپ دوم). انتشارات صفار.
- درویش، م. (۱۳۹۱). چه کسی خودکفایی گندم را به باد داد. *شرق*، ۱۶ مرداد.
- رضایی، ع. (۱۳۷۶). ارزیابی سیاست‌های حمایتی در صنعت خودروسازی ایران. *مجله برنامه‌ریزی و بودجه*، ۱۵، ۱۱۰-۷۳.
- رضایی، م. (۱۳۹۶). قدریم از تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی عبور کنیم. *قدس*، ۱۳ خرداد.
- زالی، ع. (۱۳۹۲). باید چاره‌اندیشی کنیم. *جماران*، ۲۸ آبان.
- زمانیان، س. (۱۳۹۳). ضرر بیست میلیارد دلاری به کشور از واردات بنزین. *تعادل*، ۲ آذر.
- سالاری، ج. (۱۳۹۴). خودکفایی بنزین دود شد. *جام جم*، ۱۹ دی.
- سالاری، ج. (۱۳۹۵). سود بیست و پنج دلاری دلان از واردات هر تن بنزین. *کیهان*، ۲۱ فروردین.
- سبحانی، م. ع. (۱۳۹۳). معنی استقلال کشورها متفاوت شده است. *یلنا*، ۱۱ دی.
- سلطانی، ع. (۱۳۹۱). سه نکته در باب خودکفایی. *همشهری*، ۹ آبان.
- شریتعمدار، م.ح. (۱۳۹۲). ارزش آب بیشتر است یا خودکفایی برنج؟ *ایسنا*، ۲۷ بهمن.
- شیخی، ع. (۱۳۹۱). کشاورزی جایگزین مناسب نفت. *جمهوری اسلامی*، ۱ شهریور.
- عبدالملکی، ح. (۱۳۹۳). *اقتصاد مقاومتی: درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل*. تهران: بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق(ع).

- فولادگر، ح.ر. (۱۳۹۱). لزوم آمایش سرزمین در توسعه صنعت فولاد. *دنیای اقتصاد*، ۲ مرداد.
- قاضی نوری، س. س.؛ قاضی نوری، س.س. (۱۳۹۱). *مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری علم، فناوری و نوآوری*. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- قالیباف، م. ب.؛ حسینی، س.م. (۱۳۹۳). تبیین مخاطرات ناشی از سیاست‌های ناکارآمد خودکفایی بر منابع آبی در ایران. *نشریه دانش مخاطرات*، ۱(۲)، ۱۶۷-۱۴۹.
- کلاتتری، ع. (۱۳۸۶). خودکفایی با پول نفت ارزشی ندارد. *اعتماد*، ۲۵ فروردین.
- کلاتتری، ع. (۱۳۹۳). خودکفایی در کشاورزی به چه بهایی. *خبرآنلاین*، ۶ بهمن.
- کلاتتری، ع. (۱۳۹۴). خودکفایی در ایران مفهوم ندارد. *رمن عبور*، ۱۴ تیر.
- کلاتتری، ع. (۱۳۹۶). *جدال آب میان کشاورزان و وزارت نیرو*. شرق، ۲۲ خرداد.
- لاریجانی، ع. (۱۳۹۱). تحقق اقتصاد مقاومتی در گرو خودکفایی است. *ملت ما*، ۱۳ شهریور.
- متصدی، س. (۱۳۹۳). فقط یک نماینده افکار عمومی را در مورد بنزین پتروشیمی منحرف می‌کند. مهر، ۲۵ خرداد.
- محمدپور، ا. (۱۳۹۲). *روش تحقیق کیفی ضد روش؛ مراحل و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی* (جلد ۲ و ۱)، چاپ دوم. انتشارات جامعه‌شناسان.
- مسکوب، م. (۱۳۹۳). خودکفایی در کشاورزی؛ چالش‌ها و چشم‌اندازها. *دنیای اقتصاد*، ۹ تیر.
- مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی (۱۳۹۴). *گزارش راهبردی؛ هجمه به امنیت غذایی به بهانه بحران آب*، تهران.
- میرکاظمی، م. (۱۳۹۳). *شایعه بنزین آلوده کار دشمنان شکست خورده است*. *مردم‌سالاری*، ۱۷ اردیبهشت.
- ناطق، م. (۱۳۹۱). گندم، تولید ملی نیست. *قدس*، ۱۱ دی.
- نامدار زنگنه، ب. (۱۳۸۸). خودکفایی بنزین به چه قیمتی؟ *سرمایه*، ۱۴ اردیبهشت.
- نجفی، م. (۱۳۹۳). *اندیشه تحریم و خودباوری* (چاپ دوم). مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- نعمت‌زاده، م.ر. (۱۳۹۱). تجربه‌هایمان برای مردم هزینه داشت. *مجله تازه‌های اقتصاد*، تابستان.
- نیلی، م. (۱۳۹۲). موانع تحقق رویاهای اقتصادی. *دنیای اقتصاد*، ۲۰ فروردین.

References

- Abdul Maliki, H. (2014). Resistance economy: introduction to fundamentals, policies and agenda. *Basij student association of Imam Sadiq University Press. (in Persian)*
- Ahmadinejad, M. (2015). The current status of illegal water wells and its consequences on water resources. *Aftabeyazd*, June 1. (in Persian)
- Ahmadvand, M.D. (2003). Review some structural problems in the automotive industry and comparing it with the automotive industry in the world. *Barresybazargani*, 2, 31-20. (in Persian)
- Asadi, M. (2014). Running out of water underground aquifers by passing two laws at seventh and eighth parliament. *Jahaneghtesad*, Oct. 19. (in Persian)
- Bahonar, M. R. (2012). Self-sufficiency is not closing the borders of the country to imports. *Islamic Consultative Assembly News Agency*, May 9. (in Persian)
- Berg, B. L. (2004). *Methods for the social sciences*. Pearson Education Inc, United States of America.
- Bitaraf, H. (2015). Permissions for illegal water wells. *Tejaratefarda*, August 15. (in Persian)
- Boustanifar, H. (2008). Self-sufficiency is an outdated word. *Donya-e-egtesad*, June 8. (in Persian)
- Brennan, T. A., Rothman, D. J., Blank, L., Blumenthal, D., Chimonas, S.C., Cohen, J. J., et al. (2006). Health industry practices that create conflicts of interest: A policy proposal for academic medical centers. *Jama*, 295(4), 429–433.
- Chamran, M. (2012). Self-sufficiency and prosperity in the thought of Shahid Chamran. *Hamshahri*, June 19. (in Persian)
- Coleman, J. S. (1982). *The asymmetric society*: Syracuse University Press.
- Cuppen, E. H. W. J. (2010). *Putting perspectives into participation: Constructive conflict methodology for problem structuring in stakeholder dialogues*. From <http://dare.uvu.vu.nl/bitstream/handle/1871/15611/8226.pdf>.

- Danaeefard, H.; Alvani, SM., Azar, A. (2013). *Qualitative Research Methodology in Management: A Comprehensive Approach*. (2 Ed). Saffar publication. (in Persian)
- Darwish, M. (2012). Who destroyed self-sufficiency of wheat. *Sharghdaily*, Aug 6. (in Persian)
- Deborah, S. (2002). *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*: Norton. ISBN-10: 0393976254.
- Doherty, M. J. (2011). *Using organizational, coordination, and contingency theories to examine project manager insights on agile and traditional success factors for information technology projects*. from <http://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/944/>.
- Ebtekar, M. (2014). Polluted gas had a good turnover for petrochemicals, *Arman*, June 24. (in Persian)
- Eskandari, M. R. (2014). I know that plot to betray the country. *Iranian Students' News Agency*, Oct. 19. (in Persian)
- Fischer, F. & Forester, J. (1993). *The argumentative turn in policy analysis and planning*. Duke University Press.
- Fischer, F. (2003). *Reframing public policy: Discursive politics and deliberative practices*. Oxford University Press.
- Fooladgar, H. (2012). Importance of land use planning to develop the Steel Industry. *Donya-e-eqtasad*, July 23. (in Persian)
- Ghazinoori, S. (2012). *Introduction to science, technology and innovation policy*. Tehran: Tarbiat Modares University Press. (in Persian)
- Gillespie, B., Eva, D. & Johnston, R. (1979). Carcinogenic risk assessment in the United States and Great Britain: The case of aldrin/dieldrin. *Social Studies of Science*, 9(3), 265–301.
- Hajer, M. & Laws, D. (2006). Ordering through discourse. *The Oxford handbook of public policy*, 249–266.
- Hajer, M. A. (1995). *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*. Clarendon Press Oxford.
- Hajer, M. A., & Wagenaar, H. (2003). *Deliberative policy analysis: Understanding governance in the network society*: Cambridge University Press.
- Hajizadeh, A. (2017). We are self-sufficient in military equipments. *ILNA*, June 24. (in Persian)

- Hatam, M. (2012). Cost of ignoring opportunities in the automotive industry. *Hamshahri*, July 18. (in Persian)
- Havender, W. (1982). About Knowledge and Decisions. *Regulation*, 6, 47.
- Heidari, Gh. (2014). Zero or one hundred hinder the development of Iran's economy. *Shahrvand*, July 9. (in Persian)
- Hojjati, M. (2017). The share of agricultural sector in the business environment reached 34%. *Taadol*, Jan. 3. (in Persian)
- Institute for Agricultural Planning and Economics Research (2015). *Strategic report; Protest on food security under the pretext of the water crisis*, Tehran. (in Persian)
- Jacobson, M. F. (1972). *Eater's digest*: New York Doubleday & Company.
- Jafarzadeh, M. (2017). Do not doubt, self-sufficiency is a political issue. *Qudsonline*, Oct 28. (in Persian)
- Jasanoff, S. (1990). American exceptionalism and the political acknowledgment of risk. *Daedalus*, 61–81, from <http://www.jstor.org/stable/20025338>.
- Jasanoff, S. (1995). Product, process or programme: Three cultures and the regulation of biotechnology. In *Martin Bauer, ed. Resistance to new technology: Nuclear power, information technology and biotechnology*: Cambridge University Press.
- Jasanoff, S. (2011). *Designs on nature: Science and democracy in Europe and the United States*: Princeton University Press.
- Jenkins-Smith, H., Nohrstedt, D., Weible, C. M. & Sabatier, P. A. (2014). The advocacy coalition framework: Foundations, evolution, and ongoing research. *Theories of the policy process*, 3.
- John, P. (2013). *Analyzing public policy*: Routledge.
- July, R., Jiran, A.S. (2008). Relative advantage or self-sufficiency? A Strategic Study on Wheat Production Strategy in the Country. *Aead.agri-peri*, 62, 165-147. (in Persian)
- Kalantari, A. (2007). Self-sufficiency is not worth with selling oil. *Etemaad*, April 14. (in Persian)
- Kalantari, A. (2015). Price of self-sufficiency in agriculture. *Khabaronline*, Jan. 26. (in Persian)
- Kalantari, A. (2015). Self-sufficiency has no meaning in Iran. *Ramzeobour*, July 5. (in Persian)

- Kalantari, A. (2017). Water conflict between farmers and the Ministry of Energy. *Sharghdaily*, June 12. (in Persian)
- Karger, H., Midgley, J., Kindle, P. A., & Brown, C. B. (2007). *Controversial issues in social policy*: Allyn & Bacon.
- Khankeshipour, gh.r (2008). Self-sufficiency of rice was postponed. *Donya-e-eqtasad*, April 17. (in Persian)
- Kröger, M. & Raitio, K. (2017). Finnish forest policy in the era of bioeconomy: A pathway to sustainability? *Forest Policy and Economics*, 77, 6–15.
- Larijani, A (2012). The realization of a resistance economy depends on self-sufficiency. *Mellatma*, Sep 3. (in Persian)
- Lindblom, C. E. (1965). *The intelligence of democracy: Decision making through mutual adjustment*: JSTOR.
- Lukes, S. (2005). *Power: A radical view. The original text with two major new chapters*: Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Maskoub (2014). Self-sufficiency of agriculture; Challenges and perspectives. *Donya-e-eqtasad*, June 30. (in Persian)
- Matthee, R. (2014). Self-sufficiency deeply rooted in Iran's national culture, historian says, USC news.
- McConnell, A. (2010). *Understanding policy success: Rethinking public policy*: Palgrave Macmillan.
- Millstone, E., van Zwanenberg, P., Levidow, L., Spök, A., Hirakawa, H., & Matsuo, M. (2008). Risk-assessment policies: Differences across jurisdictions. From <http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/28007>.
- Millstone, E., van Zwanenberg, P., Marris, C., Levidow, L., & Torgersen, H. (2004). *Science in trade disputes related to potential risk: Comparative case studies*. (None).
- Mirkazemi, M. (2014). Enemies make the rumor of polluted gasoline. *Mardomsalari*, May 7. (in Persian)
- Mohammadpour, A. (2013). Qualitative research method of anti-method; Practical steps and procedures in qualitative methodology (vol. 2 and 1), second edition. *Jameeshenasan publication*. (in Persian)
- Motesadi, S. (2014). Only one Member of Parliament digress public opinion about petrochemical gasoline. *Mehr*, June 15. (in Persian)

- Najafi, M. (2014). *The idea of sanctions and self-confidence* (Second Edition). Institute for Contemporary History Studies of Iran. (in Persian)
- Namedar Zanganeh, B. (2009). What is the price of self-sufficiency of gasoline? *Sarmayeh*, May 4. (in Persian)
- Nategh, M. (2012). Wheat is not national production. *Qudsonline*, Dec 31. (in Persian)
- Nelkin, D. (1979). *Controversies: The politics of technical decision making*. Thousand Oaks und London: Sage Publications.
- Nematzadeh, M (2012). People pay cost of our experience. *New Economics Journal*, Summer. (in Persian)
- Neuman, W. L. (2006). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston, Massachusetts: Pearson Education: Inc.
- Nili, M. (2005). *Industrial development strategy*. Tehran: Sharif University Press. (in Persian)
- Nili, M. (2013). Obstacles to Economic dreams. *Donya-e-eqtesad*, April 9. (in Persian)
- Palauj, M. (2017). Hojjati in the siege of opponents of rice self-sufficiency. *Farhikhtegan*, Dec 5. (in Persian)
- Patton, M. Q. (2002). Qualitative interviewing. *Qualitative research and evaluation methods*, 3, 344–347.
- Peighami, A. (2014). Lessons in resistance economy. *Basij student association of Imam Sadiq University Press*. (in Persian)
- Pernu, C. A. (2013). *AQ methodological study describing value orientations of the arts according to arts educators*. Oklahoma State University.
- Phillips Haskett, A. (2012). *Framing the Public Library*. The Public Perception of the Public Library in the Media.
- Pulis, A., Brown, M., & Georgakopoulos, A. (2018). Education for Sustainable Development in Non-formal Set-Ups: Diagnosing a Culture of Inertia. In *Handbook of Lifelong Learning for Sustainable Development* (pp. 45–59). Springer.
- Qalibaf, M. Hosseini, M. (2015). Explaining the risks of inefficient self-sufficiency policies on water resources in Iran. *Hazards Science Journal*, 1 (2), 167-149. (in Persian)

- Rein, M., & Schon, D. (1977). Problem setting in policy research. *Using social research in public policy making*, 11, 235.
- Rein, M., & Schön, D. (1996). Frame-critical policy analysis and frame-reflective policy practice. *Knowledge and policy*, 9(1), 85–104.
- Rein, M., & Schön, D. A. (1994). *Frame Reflection toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. New York: Basic.
- Rezaei, A. (1997). Evaluation of supportive policies in the automotive industry of Iran. *Planning and Budget Magazine*, 15, 110-73. (in Persian)
- Rezaei, M. (2017). We are able to weakening the effectiveness of international sanctions. *Qudsonline*, June 3. (in Persian)
- Ripberger, J. T., Gupta, K., Silva, C. L., & Jenkins-Smith, H. C. (2014). Cultural theory and the measurement of deep core beliefs within the advocacy coalition framework. *Policy Studies Journal*, 42(4), 509–527.
- Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155–169.
- Sabatier, P. A., & Jenkins-Smith, H. (1993). *Policy change and learning: An advocacy coalition framework*. Boulder: Westview.
- Sabatier, P., & Mazmanian, D. (1979). The conditions of effective implementation: A guide to accomplishing policy objectives. *Policy analysis*, 481–504.
- Salary, J. (2016). Brokers earning 25\$ from every tons of gasoline. *Kayhan*, April 9. (in Persian)
- Salary, J. (2016). Self-sufficiency of gas destroyed. *Jamejam*. Jan 9. (in Persian)
- Schön, D. A., Rein, M., & Hoppe, R. (1996). Frame reflection. Towards the resolution of intractable policy controversies. *Policy Sciences*, 29, 69–72.
- Schwarz, M., & Thompson, M. (1990). *Divided we stand: Redefining politics, technology and social choice*: University of Pennsylvania Press.
- Sharitamdar, M. (2014). Is water worth more or self-sufficiency of rice? *ISNA*, Feb.16. (in Persian)
- Sheikhi, A. (2012). Agriculture is a good alternative for fossil fuels. *Jomhourieslami*, Aug 22. (in Persian)
- Sobhani, M. (2015). The meaning of independency has changed. *Ilna*, Jan.1. (in Persian)
- Soltani, A. (2012). Three Tips on Self-Sufficiency. *Hamshahri*, Oct. 30. (in Persian)

- Souzanchi Kashani, E. (2011). *Contested framings and policy evolution: Evolution of the GM biosafety policy-making process in Iran, 2006-2009*, University of Sussex.
- Stone, D., & Machtynger, N. (1988). *Policy paradox: The art of political decision making*.
- Surel, Y. (2000). The role of cognitive and normative frames in policy-making. *Journal of European public policy*, 7(4), 495–512.
- Tabrizi, M. (2014). Analyzing qualitative content in terms of deductive and inductive approaches. *QJSS*, 21, 138-105. (in Persian)
- Tannan, R. (2011). *Acceptance and usage of electronic health record systems in small medical practices*.
- Thissen, W. A. H., & Walker, W. E. (2013). *Public Policy Analysis*: Springer.
- Tholen, B. (2018). Solving the Issue by Bringing Virtue Ethics into Play. In *Virtue and Responsibility in Policy Research and Advice* (pp. 89–97). Springer.
- Torabi, I (2012). *The consensus of the political elite and the development of the Islamic Republic of Iran*. Master's Ending. Supervisor: Kavous Sayed Emami. Tehran: Imam Sadiq University. (in Persian)
- Truman, D. B. (1962). *The Governmental Process*. New York.
- Van Hulst, M., & Yanow, D. (2016). From policy “frames” to “framing” theorizing a more dynamic, political approach. *The American Review of Public Administration*, 46(1), 92–112.
- Verrett, J., & Carper, J. (1974). *Eating may be hazardous to your health: How your government fails to protect you from the dangers in your food*: Simon and Schuster.
- Weible, C. M., & Heikkila, T. (2017). Policy Conflict Framework. *Policy Sciences*, 50(1), 23–40.
- Welch, D. D. (2014). *A guide to ethics and public policy: Finding our way*: Routledge.
- Wolf, E. E. A., & van Dooren, W. (2017). How policies become contested: A spiral of imagination and evidence in a large infrastructure project. *Policy Sciences*, 50(3), 449–468.
- Wueest, B. (2018). Unity on the Substance of Discourse. In *The Politics of Economic Liberalization* (pp. 81–107). Springer.

Wynne, B. (1982). *Rationality and ritual*. The Windscale inquiry and nuclear decision in Britain. Chalfont St Giles, Bucks., UK: The British Society for the History of Science.

Zali, A. (2013). We have to look for solution. *Jamaran*, Nov 19. (in Persian)

Zamanian, S. (2014). Losing 20 million dollars for gasoline imports. *Taadol*, Nov. 23. (in Persian)

